

YEMEK VE EĞLENCE İŞLEVİ VERİLEN ESKİ YAPILARIN ERGONOMİK ANALİZİ; DİYARBAKIR GELENEKSEL YAPILARI ÖRNEĞİ¹

ERGONOMIC ANALYSIS OF OLD BUILDINGS WITH FOOD AND ENTERTAINMENT FUNCTIONS; EXAMPLE OF DİYARBAKİR TRADITIONAL BUILDINGS

Berivan ŞEHİR

Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık ABD.,
berivansehir@gmail.com
Diyarbakır / Türkiye
ORCID: 0000-0003-0312-9267

Prof. Dr. F. Demet AYKAL

Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, demetaykal@gmail.com
Diyarbakır / Türkiye
ORCID: 0000-0003-2424-0407

Dr. Öğr. Üyesi Meltem ERBAŞ ÖZİL

Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, meltmerbas@gmail.com
Diyarbakır / Türkiye
ORCID: 0000-0003-2077-8728

Özet

Birçok medeniyete tanıklık etmiş Diyarbakır geleneksel evleri kent kimliğinin önemli bir parçasıdır. Diyarbakır geleneksel evleri sosyo-kültürel yapısı ve tarih açısından mimaride önemli bir yere sahiptir. Geleneksel evlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Günümüzde farklı koruma yöntemleri bulunmaktadır. Bu yöntemlerden biri de yeniden işlevlendirmedir. Yeniden işlevlendirilerek korunan yapılarda, yeni işlevlerden kaynaklı sorunlar gözlenmektedir. Yeni işlevin yapıya zarar vermemesi, kültürel ve tarihi değerlerin korunması dikkate alınmalı aynı zamanda, işlevle beraber artan kullanıcı gereksinimlerini ve konforunu da sağlanması gerekmektedir. Yeniden işlevlendirilerek bu yapıların planlama, mekân büyüklüğü ve yeni teknolojiyi ne kadar karşılayabileceğinin tespit edilerek bu verilere uygun yeni işlev verilmesi sağlanmalıdır. Çalışma yeniden işlevlendirilmiş geleneksel evlerde ergonominin önemini vurgulamak ve kullanıcı konforunu karşılayıp karşılamadığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Sonuç olarak geleneksel evlerin yeni işlevle ergonomik özellikleri sağlanması beklenmektedir. Çalışmada kafe ve restoran olarak işlevlendirilen geleneksel evlerdeki yeni işleve bağlı olarak ortaya çıkan ergonomik sorunlar incelenmiştir. Bu amaçla sekiz adet kafe ve restoran olarak işlevlendirilen geleneksel ev seçilmiştir.

Daha sonra kullanıcılara mekânın renk, aydınlatma, gürültü, insan boyutları, oturma alanı hesabı, birimlerin pencere boyutları gibi verileri referans alınarak ergonomik değerlendirme için kullanıcılara anket uygulanmıştır. Yapılan gözlem ve anketlerin analizi sonucunda elde edilen verilerle işlevlendirmede dikkat edilmesi gereken noktalar belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ergonomi, Kullanıcı Ergonomisi, Yeniden İşlevlendirme, Diyarbakır Geleneksel Yapıları

Abstract

Diyarbakır traditional houses, which have witnessed many civilizations, are an important part of the urban identity. Diyarbakır traditional houses have an important place in architecture in terms of socio-cultural structure and history. Traditional houses need to be preserved and passed on to future generations. Today, there are different protection methods. One of these methods is refunctioning. Problems arising from new functions are observed in the preserved structures by re-functioning. It should be taken into account that the new function should not damage the building, and that the cultural and historical value should be preserved, and at the same time, the increasing user requirements and comfort should be provided with the function. The study was carried out in order to emphasize the importance of ergonomics in repurposed traditional houses and to determine whether it meets the comfort of the user. As a result, it is expected that traditional houses will provide ergonomic features with new functionality. In the study, ergonomic problems that arise due to the new function in traditional houses that are functional as cafes and restaurants were examined. For this purpose, eight traditional houses functioning as cafes and restaurants were chosen. Afterwards, a questionnaire was applied to the users for ergonomic evaluation by taking data such as color, lighting, noise, human dimensions, seating area calculation, window sizes of the units as reference. With the data obtained as a result of the analysis of the observations and questionnaires, the points to be considered in the functionalization were determined.

Keywords: Ergonomics, User ergonomics, Refunction, Diyarbakır Traditional Buildings.

1. GİRİŞ

Ergonomi insanlık tarihinden bu yana canlılığın kendisi veya çevresindekilerin yaşam koşullarını iyileştirmek, konfor düzeyini artırmak amacıyla her zaman hayatın bir parçası olmuştur. Ergonominin birçok farklı tanımı bulunmaktadır. Alphonse Chapanis'e göre "Ergonomi üretken, güvenli, rahat ve etkili bir insan kullanımı sağlamak üzere; araç, gereç, makine, sistem, görev, iş ve çevre tasarımlarında insan davranış, yetenek, kısıtlılık ve diğer karakteristikleri ile ilgili bilgileri araştırır, bulur ve uygular." (Chapanis, 1996) Ergonomi psiko-sosyal, sağlık gibi birçok alanda insan konforunun sağlanmasında çok önemli bir yere sahiptir. İnsanların içinde yaşadığı, çalıştığı kısa süreli de olsa bulunduğu mekânlarda ergonominin sağlanması yaşam kalitesini, iş verimliliğini arttırdığı gözlemlenmiştir. Bu mekânların tasarımının insan ergonomisine uygun bir şekilde yapılması gerekir. Yapılan araştırmalarda, geleneksel yöntem ve malzemelerle tasarlanmış tarihi evlerin renk, doğal aydınlatma, koku, havalandırma, ışık ve benzeri birçok faktör açısından ergonomik olarak tasarlandığı bilinmektedir. Günümüzde geleneksel evlerin büyük çoğunluğu sosyal, ekonomik, siyasal, teknolojik sebeplerden dolayı orijinal fonksiyonlarında kullanılmamaktadır. Bu evler yeni işlevlerle işlevlendirilerek kafe, restoran, müze gibi birçok farklı amaçlara hizmet etmektedir. Yeni işlevle beraber geleneksel evlerde kullanıcı açısından ergonominin yeterince sağlanamadığı görülmektedir.

Kafe restoran olarak yeniden işlevlendirilip işletmelere dönüşen geleneksel evlerde birçok sorun gözlemlenmektedir. Geleneksel haliyle aydınlık ve ferah olan bu yapıların yeni işlev ile kullanımı sonrası loş karanlık ortamların oluşması, geleneksel malzemelerin boyanması, plansız tefriş düzenlemelerinden kaynaklı servis sorunları, mutfaktan gelen yemek kokuları ve çevredeki sesler kullanıcıları rahatsız etmektedir.

Ayrıca, kafe ve restoranlara dönüştürülen bu evlerde alan yetersizliği ve ekonomik kaygı gibi sebeplerden dam, eyvan, avlu ve odalara sık aralıklarla masa sandalye yerleştirilmesi ergonomik olarak problem teşkil etmektedir. Eşleriyle dostlarıyla yakın arkadaşlarıyla buluşmak ya da iş görüşmeleri yapmak, sosyalleşmek, keyifli, eğlenceli zaman geçirmek gibi çeşitli amaçlarla bu kafe veya restoranları tercih eden kullanıcılara konfor alanı oluşturulmalıdır. Böylelikle kullanıcıların daha kaliteli zaman geçirmesi sağlanmış olur. Bu çalışmada yeniden işlevlendirilen kafe, restoran gibi işletmelerin doğal aydınlatmada pencere boyutları, renk, gürültü ve kullanıcı antropometrik ölçülerine bağlı olarak ihtiyaç duyduğu alan konularının ergonomik kritere uygun olup olmadığı incelenmiştir.

Kent barındırdığı tüm unsurlarıyla değişen koşullara ayak uydurur ve zamanla bu unsurlar farklı işlevler kazanır. Diyarbakır'da da bu değişim açık bir şekilde kendini göstermektedir. Diyarbakır, kentin sur dışına açılması, göçler, birtakım sosyal ve siyasal sebepler, sur içinin turistik ve sosyal aktivite alanı olarak kullanılması, geleneksel evlerin terkedilmesine, boşaltılmasına ya da yeni işlevler kazanmasına sebep olmuştur. Diyarbakır sur içindeki bu geleneksel evler kentin dönüşümünden payını alarak birçoğu yeniden işlevlendirilmiş, kafe, restoran, müze gibi işletmelere dönüştürülmüştür. Yeniden işlevlendirilmesi geleneksel yapıların korunmasında bir yöntem olarak kullanılmasına karşın yanlış müdahaleler kültürel varlıkların yok olmasına ve tahribatına yol açmaktadır. İşlevlendirme sırasında yapıların korunması ve kullanıcı memnuniyetinin sağlanması gerekmektedir. Bu noktada kullanıcının ergonomik özellikleri ve gereksinimleri göz önünde bulundurulmalıdır. Yapı yeni işlevle ergonomik değerlerini kaybetmemeli, kullanıcıya yönelik ergonomik değer kazanmalıdır. Çalışmanın amacı bu yapıların fonksiyonel olarak ergonomik açıdan uygunluğunun belirlenmesi ve incelenmesidir.

Geleneksel evlerin tarihi kültürel değerlerine zarar vermeyecek şekilde işlevlendirilmesi, kullanıcı ergonomisinin göz önünde bulundurulması yapının uzun yıllar boyunca sürdürülebilirliğini sağlanması bu çalışmanın önemini oluşturmaktadır. Bununla birlikte;

- Ergonomi kavramını ve önemini vurgulamak,
- Yeniden işlevlendirilen bu yapılarda işlev değişikliğiyle meydana gelen ergonomik sorunları belirtmek,
- Yeniden işlevlendirme kavramının önemini tarihi ve kültürel değerlerin korunması açısından irdelemek,
- Geleneksel bir yapıya verilecek işlev için göz önünde bulundurulması gereken faktörleri tetkik etmek açısından önemlidir.

Kentin sosyo-kültürel, tarihi değeri olan geleneksel yapıların korunması, yeni işlevle kullanıcı ergonomisinin sağlanması gerekmektedir. Bu amaçla çalışma Diyarbakır sur içi sınırlılığında sekiz adet yeniden işlevlendirilmiş geleneksel evin incelenmesiyle yapılmıştır. Çalışma alanı olarak seçilen geleneksel evler;

- Tarihi İnciraltı Konağı, (Kafe)
- Saray Kapı Kahvaltı ve Kafe,
- Diyarbakır Evi Kahvaltı ve Kafe,
- Saklı Konak, (Kafe ve Restoran)
- İskender Paşa Konağı, (Kafe ve Restoran)
- Kastal Kafe Kahvaltı,
- Sultanlar Konağı, (Kafe ve Restoran)
- Fırıncı, (Kafe ve Restoran)

Geleneksel evlerin değişen işlevlerinin ergonomik uygunluğu renk, aydınlatma, gürültü, insan boyutları, oturma alanı hesabı, birimlerin pencere boyutlarına ait ergonomik kriterler açısından incelenmiştir.

2. MATERYAL VE METOT

Restoran veya kafe olarak yeniden işlevlendirilen geleneksel evlerin ergonomik açıdan incelemek amacıyla yapılan çalışmada Diyarbakır sur içinde bulunan geleneksel evler kullanılmıştır. Kafe veya restoran olarak işlevlendirilen; Tarihi İncir altı Konağı (Kafe), Saray Kapı Kahvaltı ve Kafe, Diyarbakır Evi Kahvaltı ve Kafe, Saklı Konak (Kafe ve Restoran) İskender Paşa Konağı (Kafe ve Restoran) Kastal Kafe Kahvaltı, Sultanlar Konağı (Kafe ve Restoran) ve Fırıncı (Kafe ve Restoran) adlı toplamda sekiz adet geleneksel ev belirlenmiştir. Bu evlerin renk, aydınlatma, gürültü, insan boyutları, oturma alanı hesabı, birimlerin pencere boyutları gibi veriler ergonomik kriterler açısından değerlendirilmiştir.

Öncelikle çalışmada mimari mekanda yeniden işlevlendirme, ergonomi ve kafe- restoranlarda ergonomik unsurlar konusunda detaylı literatür taramaları yapılmıştır. Daha sonra belirlenen geleneksel evler yerinde gözlem ve fotoğraflama yöntemleri yapılarak analizleri yapılmıştır. Fotoğraflarla belgelenecek çözüm önerisine yönelik daha doğru sonuçlar elde etme amaçlanmıştır.

Ayrıca Dicle Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı tarafından değerlendirilen çalışma 02.06.2022 tarih ve 297043 sayılı etik kurul onayı ile bu mekânlarda bulunan kullanıcılara sorunların belirlenmesine yönelik 27 sorulu bir anket uygulanmıştır. Anket 5'li likert ölçeği ile oluşturulmuştur. Veriler IBM SPSS İstatistik 26.0 programıyla analiz edilmiştir. Sonuç olarak işlevlendirilen geleneksel evlerin ergonomik açıdan uygunluğu hakkında bilgilere yer verilmiştir ve yeni işlevlendirilecek yapılar için ergonomik kriterlere bağlı önerilerde bulunulmuştur.

2.1. Mimari Mekânda Yeniden İşlevlendirme

Zamanla değişen yaşam biçimi ve ona bağlı istekler nedeniyle birçok tarihi yapı özgün işlevini yitirmekte, ilk yapılış amacından farklı bir işleve hizmet etmek için uyarlanmaktadır (Ahunbay,2011). Buradaki temel yaklaşım yeniden işlevlendirme yöntemiyle kent kimliğini oluşturan tarihi yapılar korunup yaşatılarak gelecek nesillere aktarılmasının sağlanmasıdır. Yeniden işlevlendirmeyi gerektiren nedenler;

- Yapıların fiziksel, sosyal, kültürel ve ekonomik nedenlerle özgün işlevini yitirmesi ya da sürdürememesi,
- Zamanla değişen yaşam şartlarına uyum sağlayamaması,
- Toplumun ekonomik, siyasal ve sosyal düzenindeki değişimlerdir.

Bu nedenlerden dolayı anıtsal yapıların tarihi ve kültürel değerleri korunarak yeniden işlevlendirilmesi gerekmektedir. Anıtsal yapılar terk edilip yok olmaya bırakılmak yerine kullanılmalı, korunmalı ve yaşatılmalıdır.

Kültürel, tarihi değeri olan pek çok medeniyete ev sahipliği yapan anıtsal yapıların korunması her dönemde olduğu gibi günümüzde de sorun teşkil etmektedir. Korumanın en iyi yöntemlerinden biri olan yeniden işlevlendirmeyle yapı yaşatılır ve gelecek nesillere aktarımı sağlanır. Yeniden işlevlendirmede yapının uzun yıllar yaşatılabilmesi için önemli olan hususlar bulunmaktadır;

- Yapının fiziki durumunun elverişli olup olmadığının incelenmesi ve gerekliyse müdahale yapılması,
  - Tarihi yapının niteliklerini geri planda bırakmayacak şekilde uygun işlev seçilmesi,
  - Yapının kültürel ve sosyal değerinin korunmasının sağlanması,
  - Kullanıcı ve yakın çevre gibi dış etkenlerin analiz edilerek doğru önerilerle tüm şartların uygun hale getirilmesi şeklinde sıralanabilir. Bu hususlardan her biri yapının geçmişten günümüze taşıdığı bilgi birikiminin geleceğe aktarımı açısından önem arz etmektedir(Halaç ve Alemdar,2019)
- Yeniden işlevlendirmede bu unsurların yanı sıra, yeni verilen işlevde mekanın yeni işlevine ergonomik uygunluğu da önemlidir.

2.2. Ergonomi Kavramı- Restoran ve Kafelerde Ergonomik Unsurlar

Ergonomi, insan ile kullandığı elemanlar ve çalışma ortamı arasındaki ilişkileri bilimsel olarak inceleyerek, uygulama alanına aktaran disiplinler arası bir bilim dalıdır. Ergonomik çalışmalar ile gereksiz ve aşırı zorlanmalardan korunmak, çalışma anında çalışanın zarar görmesini önlemek ve yaşam etkinliğini arttırmak mümkün olmaktadır. Ergonomide temel yaklaşım, insanın fizyolojik ve psikolojik özelliklerine ilişkin veri ve bilgilerin, toplanmasıdır. Bu bilgilerin toplanmasındaki amaç, daha sonra çeşitli eşya, araç, gereç, donanım ve fiziki çevre tasarımında, kişilerin rahatını, sağlığını ve üretkenliklerini arttıracak şekilde kullanılmasıdır (Aykal ve Günyel, 2010).

Mimari mekân tasarımı da ergonomide olduğu gibi odak noktası insan antropometrik verileridir. Tasarlanan mekân boyutu, tefriş konum ve boyutları, mekân aydınlatması, havalandırılması, insan antropometrik değerleri dikkate alınarak yapılmalıdır. Böylece mekânlar kullanıcı gereksinimlerine uygun, ergonomik olarak tasarlanmış olur. Ergonomik yaklaşımla verimli, işlevsel, konforlu, erişilebilir, kullanılabilir mekânlar tasarlanması için önemlidir.

Tasarımla doğrudan ilişkili olan ergonominin ilgi alanlarının bilinmesi, çalışmanın hedefleri, kullanıcının konforu, iş verimliliği bakımından öneme sahiptir. Buna göre ergonominin başlıca ilgi alanları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- İnsan özellikleri (duyusal, fiziksel, ussal) ve kapasite sınırları,
- Çalışma koşulları (duruş ve hareketler, yorgunluk, gerilim, monotonluk, iş güvenliği, kazalar, motivasyon, vardiya çalışması, çalışma süreleri, otorite, yetki, sorumluluk, grup davranışı, ücret yapısı),
- İnsan makine ilişkisi (Gösterge-kontrol düzeni, Boyut sorunları, Mekanik sorunlar),
- Çevresel koşullar (aydınlatma, gürültü, titreşim, sıcaklık, nem, hava akımı, toksin maddeler, buharlar, gazlar, radyasyon, düzen ve temizlik, renk ve manzara) (Duran Sağocak, 2016).

Bu ilgi alanları dikkate alınarak tasarlanan mekânlar kullanıcı konfor düzeyini en üst seviyeye çıkaracaktır. Mekânların işlevine göre ilgili olduğu alanlar çeşitlenebilir. Restoran ve kafeler farklı kullanıcı türüne sahiptir. Tüm kullanıcıların konforunu sağlamak zor olsa da bu işletmelerde ön plana çıkan, kullanıcı ve işletmeyi etkileyen ilgi alanları aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Tüm kullanıcılar için fiziksel kapasite, sandalye oturma pozisyonu,
- Kullanıcı güvenliği,
- Yemek yapılan ve yenilen alandaki nem, sıcaklık, koku, renk, aydınlatma, düzen faktörleri, sirkülasyon, erişilebilirlik,
- Kullanıcılar için düzenlenmiş gösterge ve yönlendirmelerdir.

Restoran ve kafelerde ergonomik tasarım ilkelerinin odak noktası olan çalışmada tasarımın oluşturulması aşamasında bazı temel bilgilere yer verilmiştir. Yapılan pek çok çalışma sonucunda kafe ve restoranların tasarımında ergonominin sağlanması için aşağıdaki hususlar dikkate alınmak durumundadır;

- Giriş kısmı ferah olmalıdır.
- Geçişler 80 cm, kapıların genişliği 90 cm, masalar arası 100 cm, personel bölümüne giden boşluklar 110 cm alt sınır olacak şekilde tasarım yapılmalıdır.
- Geçişlerin yüksekliği 210 cm olmalıdır.
- Pencere alanı, oda alanının 1/5'i oranında olmalıdır.
- Tavan yüksekliği 3,5 metreden az olmamalıdır. En az 100 cm genişliğinde acil çıkış kapısı olmalıdır.
- Müşterinin konforlu bir biçimde yemek yiyebilmesi için masa yüzey alanının en az 80 cm genişliğinde ve 40 cm derinliğinde olması gerekmektedir.
- 4 kişilik bir yuvarlak masanın rahat bir biçimde yemek yemeyi sağlaması için çapının 90 cm ile 120 cm arasında olması gerekir.
- Mekânın tasarımında masa ile duvar arasında 1 metre mesafe bırakılmalıdır.
- Etkili bir tasarımda sandalye yüksekliği 45 cm olacak şekilde işlem yapılmalıdır (Akın ve Gültekin, 2015).

Mekânın genel kurgusuna göre olması gereken temel ergonomik kriterlerin yanı sıra görsel, işitsel, koku, aydınlatma, masa düzeni ve yerleşim konularına ait ergonomik kriterler de vardır. Tüm bu unsurlar bir arada mekânı oluşturan, algılanmasını sağlayan birleşenlerdir.

Mekân, sadece rengin kullanım biçimiyle bile kullanıcı tarafından farklı algılanabilmektedir. Mekânın tüm olumsuz fiziksel özellikleri doğru uygulamalarla mekân konforu sağlanarak olumlu hale getirilebilmektedir. Görsel algıyı etkileyen bu durum, mekân konforu ve mekân algısı etkileşimi sonucu kullanıcı ile doğrudan ilişki içerisindedir (Özsavaş 2016). Restoran kafe gibi yeme içme işletmelerinde ergonomiyi sağlayan önemli kriterlerden biri görsel unsurlardır. Görsel olarak renk seçimi, kullanıcı mekân algısını ve ergonomisini etkilemektedir. Yapılan yanlış renk tercihleri kullanıcıda, kamaşma, netliğin bozulması karamsarlık ve aşırı heyecan gibi olumsuzluklara neden olmaktadır. Renklerin insan psikolojisi ve algısı üzerinde birçok etkisi bulunmaktadır. Restoran ve kafelerdeki renk seçimi, mekândaki tüm mimari öğelerin rengi, tefrişlerde kullanılan renkler dahi kullanıcı mekân algısını etkilemektedir. Bu etkilere kırmızı, turuncu gibi renklerin iştah artırması ve karar verme sürecini azaltması, sarının pozitif hisler uyandırıp açlığı tetiklemesi sohbeti uzatması, yeşilin sindirime yardımcı olması örnekleri verilebilir (URL 1).

Mekân deneyimlenirken görsel unsurlar ilk olarak dikkat çekse de işitsel unsurlar da kullanıcıyı oldukça etkilemektedir. Juhani Pallasmaa'ya göre görme, insana, izlenimci konumunda dışsal bir deneyim sunar; ses, işitene, eylemin fiziksel değişkeni konumunda içsel bir deneyim yaşatır. Müzik ve çevreden gelen sesler işletmelerdeki en önemli işitsel unsurlardır. Doğru seçilmiş bir müzik kullanıcının mekânda kalış süresini uzatıp, iştah artırıcı etkiye de sebep olabilir. Geleneksel evlerde su ögesi olarak kullanılan havuzlardaki su sesi de bu olumlu etkilerdendir. Çevreden gelen rahatsızlık verici sesler, mekân akustiğinin iyi düzenlenmemesi, sesin yankılanması gibi sebepler ise kullanıcının mekânda oturma süresini kısaltmaktadır. Kullanıcıda mekân algısında ve ergonomisinde olumsuz izler bırakmaktadır. Sonuç olarak sesin kullanıcının mekânsal algısı üzerinde önemli etkileri vardır (Pallasmaa, 2018).

Bir diğer önemli kriter olan koku, restoran kafe gibi işletmelerde en önemli ergonomik unsurdur. Mekânda koku mekânın bellekteki kimliğini etkiler, kullanıcı mekânı o kokuyla özdeşleştirir ve mekânın daha iyi algılanmasını sağlar. Koku, mekânda geçirilen süreyi de etkiler. Bazı işletmelerde sıcak yemek, kahve, ekme ve benzeri kokular kullanıcıyı çekerken bazı boğucu rahatsız edici kokular kullanıcıya itici gelmektedir. Bu kokulardan bazıları da nem ve rutubet kokularıdır. Nem ve rutubet kokularının kullanıcı sağlığına olumsuz etkileri bulunmaktadır. Kullanıcı ergonomisini bozan itici kokular, kullanıcıyı mekândan uzaklaştırmaktadır (Karwoski, 2005).

Mekânlarda aydınlatma da oldukça önemlidir. Aydınlatmanın doğru seçimi işletmenin kalitesini, kullanıcı algısını ve ergonomisini olumlu yönde etkiler. İşletmeler tasarım konseptlerine göre çok farklı aydınlatma ve renklerde tasarlanır. Bu konseptlere göre bazı işletmeler renkli aydınlatmalar tercih ederken bazı işletmeler ise daha loş karanlık ortam oluşturacak aydınlatmalar tercih etmektedir. Kullanıcı tercihleri de bu yönde farklılıklar gösterir. Aydınlatmanın kullanıcı ergonomisi üzerindeki en önemli olumsuz etkisi ise yemek yeme esnasında oluşacak gölgelerdir. Kullanılacak aydınlatma göz karmaşasına sebep olmayacak şekilde tercih edilmelidir. Aydınlatma gözü kamaştırmamalı, aşırı parlama ve ışık titreşimleri önlenmeli, gözü yormamalı, masa-aydınlatma konumuna dikkat edilmeli, gölge düşüş yönü göz önünde bulundurulmalıdır. Doğal aydınlatma gün ışığının mekânda oluşturulan açıklıklarla iç mekâna yansımalarıdır. Doğal aydınlatmanın işlevsel açıdan en önemli avantajı hacimleri, cisimleri, renkleri, dokuları gerçeğine en yakın ve doğal haliyle görülmesinin ve algılanmasının sağlamasıdır (Özkum, 2011)

Yeni işlev verme konusunda mekân büyüklüğüne ve kullanıcı yoğunluğuna bağlı masa düzeni de önemli olmaktadır. İyi tasarlanmış masa düzeni servisi kolaylaştırır ve kullanıcının sirkülasyon erişim açısından ergonomisini sağlar. Birbirine çok yakın masa düzeni kullanıcı ergonomisini bozar. Sesten, kalabalık hissinden rahatsız olan kullanıcı mekândan uzaklaşmak ister. Toplumsal alanlarda masa düzeni en çok bireylerin mahremiyetini etkiler.

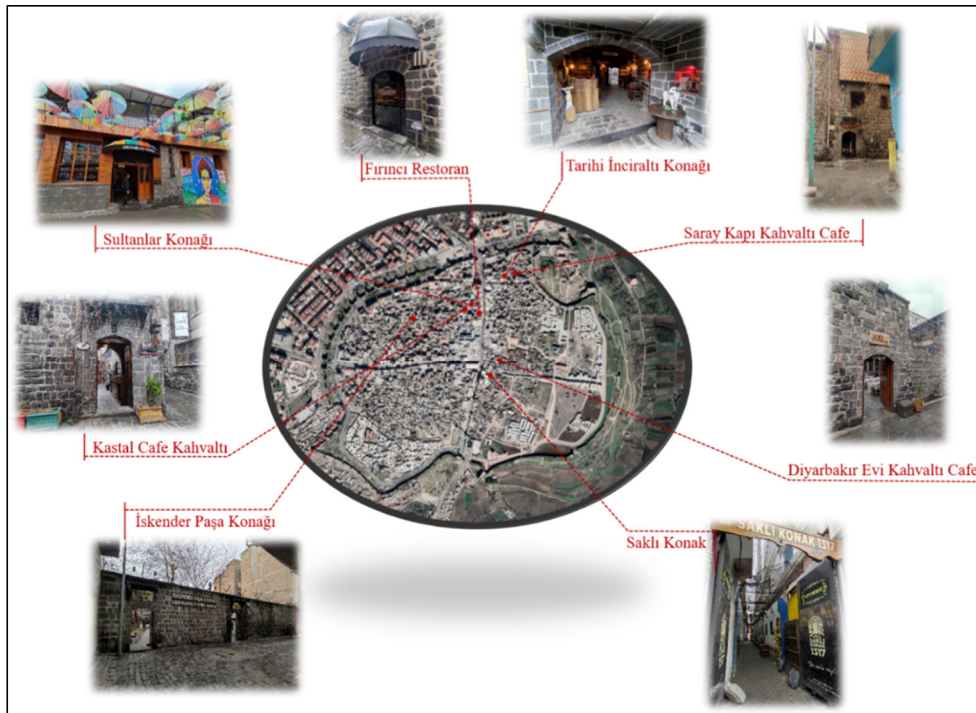
Mahremiyet kavramının bugün daha fazla önem kazanmasının başlıca sebebi, özellikle teknolojik gelişmeler ve yoğun şehirleşme ile birlikte mahrem alanın sınırlarının daralmış olmasıdır. Bu durum bireyin mahremiyetinin sıklıkla ihlal edilmesini beraberinde getirmektedir (Berkup, 2015). Bir masada konuşulan kişisel meselelerin diğer masadan duyulması bireysel mahremiyete zarar verir. Bu nedenle masa düzeni ve masalar arasında olması gereken mesafeler işletmelerde oldukça önemlidir.

Mimari tasarım süreci ergonomi de olduğu gibi insan antropometrik, fiziksel, psikolojik özellikleri göz önünde bulundurularak başlar. Bu nedenle mekânın görsel, işitsel, koku, aydınlatma, masa düzeni ve yerleşim konularına ait tüm ergonomik veriler mimariyle doğrudan ilişkilidir. Elde edilen verilerle tasarlanan mimari mekânlar konforu ve yaşam kalitesini artırır.

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Anadolu'nun tarihi bir kenti olan Diyarbakır en az beş bin yıllık geçmişiyle, farklı dönemlerde farklı medeniyetlerin yerleşim alanı olarak tarihte yerini almıştır. Diyarbakır Sur içi tarihi dokusu geçirdiği dönemlerin; kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal yaşamının oluşturduğu fiziksel yapıyı 1950'li yıllara kadar korumuştur. Diyarbakır kenti 1950'li yıllardan sonra nüfus artışı ve çarpık kentleşmenin etkisi ile sosyal ve mekânsal yapısının özgün niteliğini yitirmeye başlamıştır (Özyılmaz, 2017).

Özgün niteliğini kaybeden bu yapıların bir kısmı yeniden işlevlendirme yöntemiyle yeni işlevler kazanmış, gelecek nesillere aktarımı sağlanmıştır. 2016 yılı verilerine göre Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından tescillenen geleneksel ev sayısı 446 adettir (D.K.V.K.K 2016). Bu geleneksel evlerin bir kısmı günümüze ulaşamamıştır. Varlığını devam ettiren geleneksel evler müze, kafe, restoran, kurum binası, dernek evi, anaokulu, gençlik merkezi, dükkan ve ev gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Bu çalışmada yeniden işlevlendirilerek kafe restoran gibi ticari işletmelere dönüşen yapıların ergonomik incelemesi yapılmıştır. Çalışma alanı olarak seçilen geleneksel evler aşağıdaki şekilde sıralanmış olup konumları itibariyle bilgi verilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Alan Çalışması İçin Seçilen Geleneksel Evler (Şehir, 2022).

Çalışma kapsamında yeniden işlevlendirilen geleneksel evlerin ergonomik analizi için 53 kişiye anket uygulanmıştır. Uygulanan ankette kullanıcı demografik özelliklerini (yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek) belirten "f" (frekans: sayı kişiler) ve "p" (yüzde dağılımları) verileri, analiz sonuçları tabloda gösterilmiştir (Tablo 1).

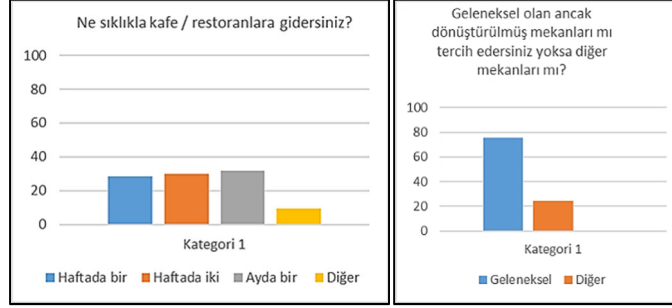
Tablo 1. Araştırmaya Katılan Müşterilerin Demografik Özelliklerine Ait Veriler.

		F (adet)	p (%)
Cinsiyet	Kadın	36	67,9
	Erkek	17	32,1
Yaş	18-25	27	50,9
	26-33	18	33,9
	34+	8	15
Medeni Durum	Evli	20	37,7
	Bekâr	33	62,3
En Son Mezun Olduğu Okul	İlköğretim	2	3,7
	Lise ve dengi	17	32
	Önlisans	8	15
	Lisans	22	41,5
	Lisansüstü	5	9,4
Meslek	Kamu sektörü çalışanı	11	20,7
	Özel sektör çalışanı	11	20,7
	Öğrenci	23	43,3
	Serbest meslek	2	3,7
	İşsiz	-	-
	Ev hanımı	3	5,6
	Esnaf	-	-
	Diğer	3	5,6

Araştırmaya katılan müşterilerin demografik özellikleri incelendiğinde katılımcıların %67'si kadınlardan %32'si erkeklerden oluşmaktadır. Güvenilir bilgiler elde etmek amacıyla anket 18 yaş üzeri bireylere uygulanmıştır. Katılımcıların %51'ini kafe ve restoranları sıklıkla kullanan 18-25 yaş grubu bireyler oluşturmaktadır. Katılımcılar farklı eğitim düzeyi ve meslek gruplarında yer almaktadır.

İki kategoriden oluşan ankette ikinci kategoride müşterilerin ne sıklıkla kafe ve restoranlara gittiği ve geleneksel olan ancak dönüştürülmüş mekânları mı yoksa diğer mekânları mı tercih ettiğine dair sorular yöneltilmiştir. Elde edilen veriler tablo şeklinde gösterilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Kategori 2 Anket Veri Sonuçları

Kategori 2 anket verileri incelendiğinde müşterilerin %30'unun haftada iki defa %32'sinin ayda bir kafe veya restoranlara gittiği tespit edilmiştir. Katılımcıların %75'inin geleneksel olan ancak dönüştürülen mekânları, %25'inin diğer mekânları tercih ettiği sonucuna varılmıştır.

3.1. Tarihi İnciraltı Konağının Ergonomik Açından Değerlendirmesine Ait Bulgular

Tarihi İnciraltı Konağına ait anket değerlendirmesine yönelik bulgular aşağıdaki gibidir (Tablo 2).

Tablo 2. Tarihi İnciraltı Konağının Ergonomik Analizine Ait Anket Değerlendirmesi.

Konak Adı	Tarihi İnciraltı Konağı																																																																																																									
Açıklama	Diyarbakır geleneksel evlerinden biri olan Tarihi İnciraltı Konağı kafe olarak kullanılmaktadır. İsmi avlusunda bulunan incir ağacından almıştır. Konağa ulaşım Hz. Süleyman Caddesi üzerinden sağlanmaktadır.																																																																																																									
Görseller	 <p>(Şehir Fotoğraf Arşivi, 2022)</p>																																																																																																									
Anket Verileri	 <p>The survey results are as follows:</p> <table border="1"><thead><tr><th>Soru</th><th>Tamamen uygun</th><th>Uygun</th><th>Tarefuzom</th><th>Uygunmouz</th></tr></thead><tbody><tr><td>Giriş doğru algılayabiliyor musunuz/ kolaylıkla bulabiliyor musunuz?</td><td>10</td><td>10</td><td>10</td><td>10</td></tr><tr><td>Mekana girerken sizi rahatsız eden basamak, yükseklik var mı?</td><td>30</td><td>50</td><td>10</td><td>10</td></tr><tr><td>Merdiven basamak yüksekliği yeterli mi?</td><td>30</td><td>50</td><td>10</td><td>10</td></tr><tr><td>Merdiven genişliği yeterli mi?</td><td>30</td><td>50</td><td>10</td><td>10</td></tr><tr><td>Kafe /restoranın aydınlatmasını nasıl buluyorsunuz</td><td>30</td><td>10</td><td>10</td><td>50</td></tr><tr><td>Yemek yerken doğal-yapay aydınlatmadan kaynaklı gölgeler sizi rahatsız ediyor mu?</td><td>10</td><td>70</td><td>10</td><td>10</td></tr><tr><td>Mekan sizin için loş mu yeterince aydınlık mı</td><td>10</td><td>30</td><td>50</td><td>10</td></tr><tr><td>Kafe/ restoranda duvarlar üzerine yapılan renklemeleri nasıl buluyorsunuz?</td><td>10</td><td>80</td><td>10</td><td>10</td></tr><tr><td>Kafe/ restoranda duvarlar üzerine yapılan yazıları nasıl buluyorsunuz?</td><td>10</td><td>80</td><td>10</td><td>10</td></tr><tr><td>Kafe/ restoranda duvarlar üzerine yapılan grafi ve resimlendirmeleri nasıl buluyorsunuz?</td><td>10</td><td>40</td><td>10</td><td>40</td></tr><tr><td>Isiak hacmi(wc) kolaylıkla bulabiliyor musunuz?</td><td>10</td><td>70</td><td>10</td><td>10</td></tr><tr><td>Kafede otururken masa sandalyeleri rahat buluyor musunuz?</td><td>10</td><td>10</td><td>50</td><td>30</td></tr><tr><td>Kafede masa sandalye yerleşim düzeninde rahat hareket edebiliyor musunuz. (yeterli hareket alanı var mı?)</td><td>10</td><td>10</td><td>10</td><td>70</td></tr><tr><td>Kafe/ restorana kullanım açısından konforlu buluyor musunuz?</td><td>10</td><td>10</td><td>50</td><td>30</td></tr><tr><td>Mekanda süs amaçlı kullanılan yöresel, otantik öğeleri nasıl buluyorsunuz?</td><td>50</td><td>30</td><td>10</td><td>10</td></tr><tr><td>Mekanda yankılanma var mı?</td><td>70</td><td>10</td><td>10</td><td>10</td></tr><tr><td>Sohbet ederken yan masadaki sesler sizi rahatsız ediyor mu?</td><td>10</td><td>30</td><td>10</td><td>50</td></tr><tr><td>Oturuken arka planda çalan müzikler sizi rahatsız ediyor mu?</td><td>10</td><td>80</td><td>10</td><td>10</td></tr><tr><td>Çevreden duyduğunuz sesler sizi rahatsız ediyor mu?</td><td>10</td><td>50</td><td>10</td><td>30</td></tr><tr><td>Mekanda otururken yemek vb. kokular sizi rahatsız ediyor mu?</td><td>10</td><td>30</td><td>10</td><td>50</td></tr></tbody></table>	Soru	Tamamen uygun	Uygun	Tarefuzom	Uygunmouz	Giriş doğru algılayabiliyor musunuz/ kolaylıkla bulabiliyor musunuz?	10	10	10	10	Mekana girerken sizi rahatsız eden basamak, yükseklik var mı?	30	50	10	10	Merdiven basamak yüksekliği yeterli mi?	30	50	10	10	Merdiven genişliği yeterli mi?	30	50	10	10	Kafe /restoranın aydınlatmasını nasıl buluyorsunuz	30	10	10	50	Yemek yerken doğal-yapay aydınlatmadan kaynaklı gölgeler sizi rahatsız ediyor mu?	10	70	10	10	Mekan sizin için loş mu yeterince aydınlık mı	10	30	50	10	Kafe/ restoranda duvarlar üzerine yapılan renklemeleri nasıl buluyorsunuz?	10	80	10	10	Kafe/ restoranda duvarlar üzerine yapılan yazıları nasıl buluyorsunuz?	10	80	10	10	Kafe/ restoranda duvarlar üzerine yapılan grafi ve resimlendirmeleri nasıl buluyorsunuz?	10	40	10	40	Isiak hacmi(wc) kolaylıkla bulabiliyor musunuz?	10	70	10	10	Kafede otururken masa sandalyeleri rahat buluyor musunuz?	10	10	50	30	Kafede masa sandalye yerleşim düzeninde rahat hareket edebiliyor musunuz. (yeterli hareket alanı var mı?)	10	10	10	70	Kafe/ restorana kullanım açısından konforlu buluyor musunuz?	10	10	50	30	Mekanda süs amaçlı kullanılan yöresel, otantik öğeleri nasıl buluyorsunuz?	50	30	10	10	Mekanda yankılanma var mı?	70	10	10	10	Sohbet ederken yan masadaki sesler sizi rahatsız ediyor mu?	10	30	10	50	Oturuken arka planda çalan müzikler sizi rahatsız ediyor mu?	10	80	10	10	Çevreden duyduğunuz sesler sizi rahatsız ediyor mu?	10	50	10	30	Mekanda otururken yemek vb. kokular sizi rahatsız ediyor mu?	10	30	10	50
Soru	Tamamen uygun	Uygun	Tarefuzom	Uygunmouz																																																																																																						
Giriş doğru algılayabiliyor musunuz/ kolaylıkla bulabiliyor musunuz?	10	10	10	10																																																																																																						
Mekana girerken sizi rahatsız eden basamak, yükseklik var mı?	30	50	10	10																																																																																																						
Merdiven basamak yüksekliği yeterli mi?	30	50	10	10																																																																																																						
Merdiven genişliği yeterli mi?	30	50	10	10																																																																																																						
Kafe /restoranın aydınlatmasını nasıl buluyorsunuz	30	10	10	50																																																																																																						
Yemek yerken doğal-yapay aydınlatmadan kaynaklı gölgeler sizi rahatsız ediyor mu?	10	70	10	10																																																																																																						
Mekan sizin için loş mu yeterince aydınlık mı	10	30	50	10																																																																																																						
Kafe/ restoranda duvarlar üzerine yapılan renklemeleri nasıl buluyorsunuz?	10	80	10	10																																																																																																						
Kafe/ restoranda duvarlar üzerine yapılan yazıları nasıl buluyorsunuz?	10	80	10	10																																																																																																						
Kafe/ restoranda duvarlar üzerine yapılan grafi ve resimlendirmeleri nasıl buluyorsunuz?	10	40	10	40																																																																																																						
Isiak hacmi(wc) kolaylıkla bulabiliyor musunuz?	10	70	10	10																																																																																																						
Kafede otururken masa sandalyeleri rahat buluyor musunuz?	10	10	50	30																																																																																																						
Kafede masa sandalye yerleşim düzeninde rahat hareket edebiliyor musunuz. (yeterli hareket alanı var mı?)	10	10	10	70																																																																																																						
Kafe/ restorana kullanım açısından konforlu buluyor musunuz?	10	10	50	30																																																																																																						
Mekanda süs amaçlı kullanılan yöresel, otantik öğeleri nasıl buluyorsunuz?	50	30	10	10																																																																																																						
Mekanda yankılanma var mı?	70	10	10	10																																																																																																						
Sohbet ederken yan masadaki sesler sizi rahatsız ediyor mu?	10	30	10	50																																																																																																						
Oturuken arka planda çalan müzikler sizi rahatsız ediyor mu?	10	80	10	10																																																																																																						
Çevreden duyduğunuz sesler sizi rahatsız ediyor mu?	10	50	10	30																																																																																																						
Mekanda otururken yemek vb. kokular sizi rahatsız ediyor mu?	10	30	10	50																																																																																																						

Değerlendirme

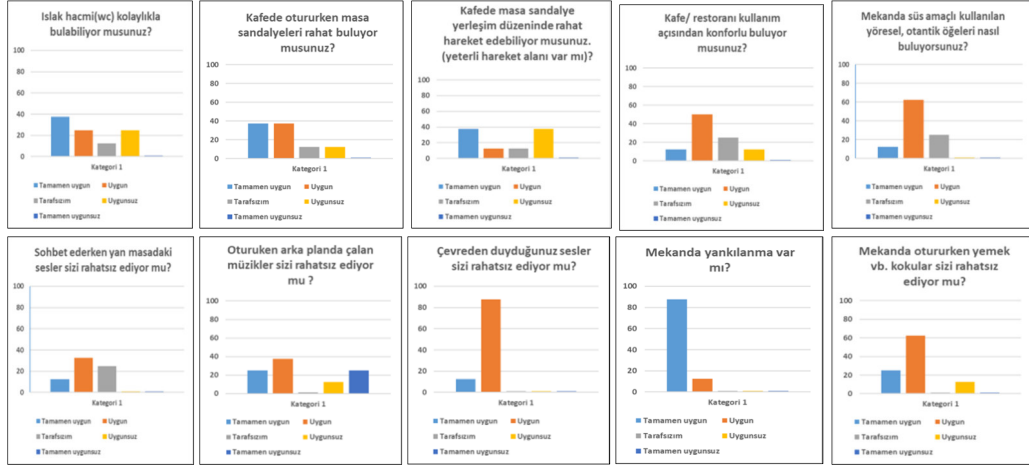
Dar bir sokaktaki konağın girişi, tabela ve yönlendirme işaretleriyle algılanabilmektedir. Giriş kullanıcı konforunu bozmayan uygun yükseklik ve genişlikte basamakla sağlanmaktadır. Konumu sebebiyle gündüz saatlerinde bile kısmen loş ve karanlıktır. Yapılan ankete göre %50 tarafsızım, %33,3 uygun seçenekleriyle aydınlık düzeyinin kullanıcılar farklı algılandığı sonucuna varılmıştır. Kullanıcılar geleneksel evlerdeki loş aydınlık düzeyini uygun görmektedirler. Duvarlar üzerindeki renklendirme, resim yazı ve grafitiler uygun görülmektedir. Üst katta, yapıya sonradan eklenen wc kullanıcılar tarafından algılanabilmektedir. Katılımcılarda masa sandalyeleri konfor algısında kararsızlık görülmekte olup, %50 si tarafsız olarak nitelendirmişlerdir. İç mekânlar, müşteri yoğunluğundan tefriş elemanları yerleştirilerek yazın sıkışık bir masa sandalye düzenine sahiptir. Mekânda süs amaçlı kullanılan yöresel, otantik öğeleri uygun görülmüştür. Sohbet ederken yan masadaki sesler rahatsız etmesi durumu kullanıcı yoğunluğuna göre değişmekte anket çalışmasına göre %33,3 uygunsuz, %33,3 uygun görülmektedir. Arka planda gelen sesler kullanıcıyı rahatsız etmemekte, mekânda yankılanma sorunu bulunmamaktadır. Girişte sağ tarafta bulunan mutfaktan yemek kokuları yayılmakta ve kullanıcı ergonomisi açısından %50 uygunsuz nitelendirilmektedir.

3.2. Saray Kapı Kahvaltı ve Kafenin Ergonomik Açından Değerlendirmesine Ait Bulgular

Saray Kapı Kahvaltı ve Kafeye ait anket değerlendirmesine yönelik bulgular aşağıdaki gibidir (Tablo 3).

Tablo 3. Saray Kapı Kahvaltı ve Kafenin Ergonomik Analizine Ait Anket Değerlendirmesi.

Konak Adı	Saray Kapı Kahvaltı ve Kafe																																																							
Açıklama	Yapı Hz. Süleyman Caddesi üzerinde kullanıcılar tarafından kolay algılanan bir ara sokakta bulunmaktadır																																																							
Görseller	 (Şehir Fotoğraf Arşivi, 2022)																																																							
Anket Verileri	 <table border="1"><caption>Survey Results Summary</caption><thead><tr><th>Soru</th><th>Tamamen uygun</th><th>Uygun</th><th>Tarafsız</th><th>Uygunsuz</th></tr></thead><tbody><tr><td>Giriş doğru algılayabiliyor musunuz/kolaylıkla bulabiliyor musunuz?</td><td>40</td><td>30</td><td>20</td><td>10</td></tr><tr><td>Mekana girerken sizi rahatsız eden basamak, yükseklik var mı?</td><td>40</td><td>30</td><td>20</td><td>10</td></tr><tr><td>Merdiven basamak yüksekliği yeterli mi?</td><td>40</td><td>30</td><td>20</td><td>10</td></tr><tr><td>Merdiven genişliği yeterli mi?</td><td>40</td><td>30</td><td>20</td><td>10</td></tr><tr><td>Kafe/restoranın aydınlatması nasıl buluyorsunuz?</td><td>40</td><td>30</td><td>20</td><td>10</td></tr><tr><td>Yemek yerken doğal-yapay aydınlatmadan kaynaklı gölgeler sizi rahatsız ediyor mu?</td><td>40</td><td>30</td><td>20</td><td>10</td></tr><tr><td>Mekan sizin için loş mu yeterince aydınlık mı?</td><td>40</td><td>30</td><td>20</td><td>10</td></tr><tr><td>Kafe/restoranda duvarlar üzerine yapılan renklendirmeleri nasıl buluyorsunuz?</td><td>40</td><td>30</td><td>20</td><td>10</td></tr><tr><td>Kafe/restoranda duvarlar üzerine yapılan yazıları nasıl buluyorsunuz?</td><td>40</td><td>30</td><td>20</td><td>10</td></tr><tr><td>Kafe/restoranda duvarlar üzerine yapılan grafi ve resimlendirmeleri nasıl buluyorsunuz?</td><td>40</td><td>30</td><td>20</td><td>10</td></tr></tbody></table>	Soru	Tamamen uygun	Uygun	Tarafsız	Uygunsuz	Giriş doğru algılayabiliyor musunuz/kolaylıkla bulabiliyor musunuz?	40	30	20	10	Mekana girerken sizi rahatsız eden basamak, yükseklik var mı?	40	30	20	10	Merdiven basamak yüksekliği yeterli mi?	40	30	20	10	Merdiven genişliği yeterli mi?	40	30	20	10	Kafe/restoranın aydınlatması nasıl buluyorsunuz?	40	30	20	10	Yemek yerken doğal-yapay aydınlatmadan kaynaklı gölgeler sizi rahatsız ediyor mu?	40	30	20	10	Mekan sizin için loş mu yeterince aydınlık mı?	40	30	20	10	Kafe/restoranda duvarlar üzerine yapılan renklendirmeleri nasıl buluyorsunuz?	40	30	20	10	Kafe/restoranda duvarlar üzerine yapılan yazıları nasıl buluyorsunuz?	40	30	20	10	Kafe/restoranda duvarlar üzerine yapılan grafi ve resimlendirmeleri nasıl buluyorsunuz?	40	30	20	10
Soru	Tamamen uygun	Uygun	Tarafsız	Uygunsuz																																																				
Giriş doğru algılayabiliyor musunuz/kolaylıkla bulabiliyor musunuz?	40	30	20	10																																																				
Mekana girerken sizi rahatsız eden basamak, yükseklik var mı?	40	30	20	10																																																				
Merdiven basamak yüksekliği yeterli mi?	40	30	20	10																																																				
Merdiven genişliği yeterli mi?	40	30	20	10																																																				
Kafe/restoranın aydınlatması nasıl buluyorsunuz?	40	30	20	10																																																				
Yemek yerken doğal-yapay aydınlatmadan kaynaklı gölgeler sizi rahatsız ediyor mu?	40	30	20	10																																																				
Mekan sizin için loş mu yeterince aydınlık mı?	40	30	20	10																																																				
Kafe/restoranda duvarlar üzerine yapılan renklendirmeleri nasıl buluyorsunuz?	40	30	20	10																																																				
Kafe/restoranda duvarlar üzerine yapılan yazıları nasıl buluyorsunuz?	40	30	20	10																																																				
Kafe/restoranda duvarlar üzerine yapılan grafi ve resimlendirmeleri nasıl buluyorsunuz?	40	30	20	10																																																				

Değerlendirme

Konak girişi kolaylıkla algılanabilmekte ve kullanıcı konforunu bozmayan uygun yükseklik ve genişlikte basamakla kullanıcıların %50'si tarafından uygun nitelendirilmektedir. Aydınlık düzeyi loş olmayıp %75 uygun sonucuna varılmıştır. Yemek yerken aydınlatmadan kaynaklı gölgelemeler oluşmamaktadır. Duvarlar üzerine yapılan renklendirme, resim yazı ve grafitiler müşteriler tarafından %62,5 uygun görülmektedir. Wc'yi ilk kez kullananlar Wc'ye yönelmekte sorun yaşamaktadır. Masa sandalyeleri konfor algısı, yerleşim düzeni ve kafe konforu açısından %37,5 tamamen uygun, %37,5 uygunsuz verilerine göre katılımcılarda kararsızlık görülmektedir. İç mekânlar, dam müşteri yoğunluğu sebebiyle tefriş elemanları yerleştirilerek müşterilerin kullanımına sunulmuştur. Bu nedenle özellikle yaz aylarında sıkışık bir masa sandalye düzenine sahiptir. Mekânda süs amaçlı kullanılan yöresel, otantik öğeleri %62,5 uygun görülmüştür. Sohbet ederken yan masadaki sesler rahatsız etmesi durumu kullanıcı yoğunluğuna göre değişmektedir. Arka planda çalan müzik genel olarak uygun görülse de çevreden gelen sesler kullanıcıyı rahatsız etmekte, mekânda yankılanma sorunu bulunmamaktadır.

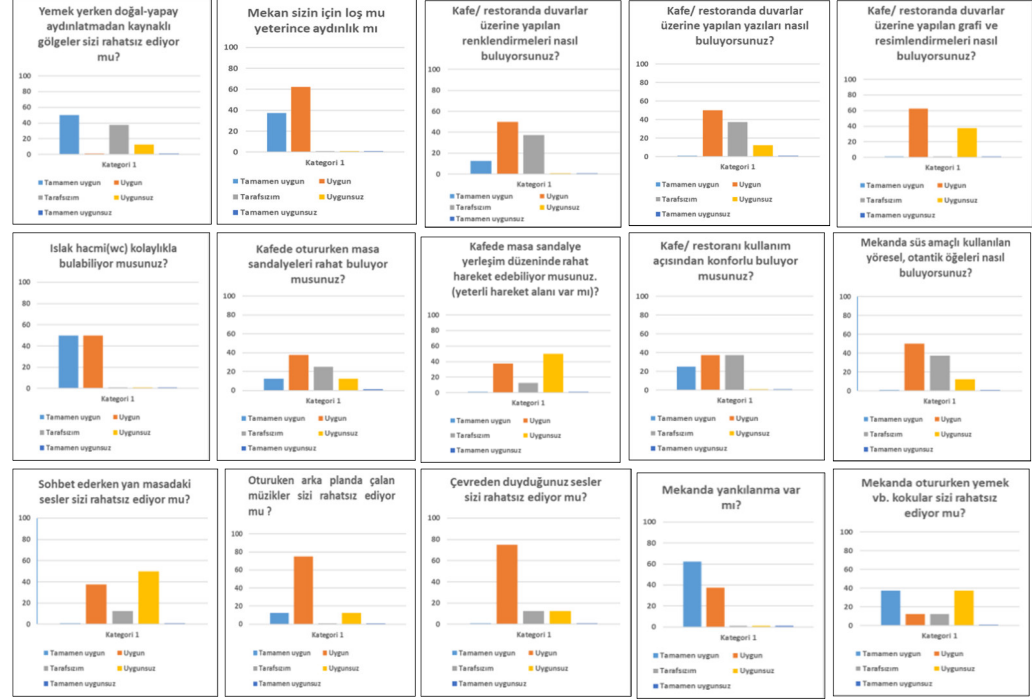
3.3. Diyarbakır Evi Kahvaltısı ve Kafenin Ergonomik Açısından Değerlendirmesine Ait Bulgular

Diyarbakır Evi Kahvaltısı ve Kafeye ait anket değerlendirmesine yönelik bulgular aşağıdaki gibidir (Tablo 4).

Tablo 4. Diyarbakır Evi Kahvaltısı ve Kafenin Ergonomik Analizine Ait Anket Değerlendirmesi

Konak Adı	Diyarbakır Evi																																																		
Açıklama	Diyarbakır geleneksel evlerinden biri olan bu ev kafe olarak kullanılmaktadır. Kafe Savaş mahallesinde tarihi Dört Ayaklı Minare yanında yer almaktadır																																																		
Görseller	<p>(Şehir Fotoğraf Arşivi, 2022)</p>																																																		
Anket Verileri	<table border="1"> <caption>Giriş doğru algılayabiliyor musunuz/ kolaylıkla bulabiliyor musunuz?</caption> <tr><th>Kategori</th><th>Tamamen uygun</th><th>Uygun</th><th>Tarafsız</th><th>Uygunsuz</th></tr> <tr><td>Kategori 1</td><td>40</td><td>20</td><td>10</td><td>30</td></tr> </table> <table border="1"> <caption>Mekana girerken sizi rahatsız eden basamak yükseklik var mı?</caption> <tr><th>Kategori</th><th>Tamamen uygun</th><th>Uygun</th><th>Tarafsız</th><th>Uygunsuz</th></tr> <tr><td>Kategori 1</td><td>40</td><td>20</td><td>10</td><td>30</td></tr> </table> <table border="1"> <caption>Merdiven basamak yüksekliği yeterli mi?</caption> <tr><th>Kategori</th><th>Tamamen uygun</th><th>Uygun</th><th>Tarafsız</th><th>Uygunsuz</th></tr> <tr><td>Kategori 1</td><td>40</td><td>20</td><td>10</td><td>30</td></tr> </table> <table border="1"> <caption>Merdiven genişliği yeterli mi?</caption> <tr><th>Kategori</th><th>Tamamen uygun</th><th>Uygun</th><th>Tarafsız</th><th>Uygunsuz</th></tr> <tr><td>Kategori 1</td><td>40</td><td>20</td><td>10</td><td>30</td></tr> </table> <table border="1"> <caption>Kafe/ restoranın aydınlatmasını nasıl buluyorsunuz?</caption> <tr><th>Kategori</th><th>Tamamen uygun</th><th>Uygun</th><th>Tarafsız</th><th>Uygunsuz</th></tr> <tr><td>Kategori 1</td><td>40</td><td>20</td><td>10</td><td>30</td></tr> </table>	Kategori	Tamamen uygun	Uygun	Tarafsız	Uygunsuz	Kategori 1	40	20	10	30	Kategori	Tamamen uygun	Uygun	Tarafsız	Uygunsuz	Kategori 1	40	20	10	30	Kategori	Tamamen uygun	Uygun	Tarafsız	Uygunsuz	Kategori 1	40	20	10	30	Kategori	Tamamen uygun	Uygun	Tarafsız	Uygunsuz	Kategori 1	40	20	10	30	Kategori	Tamamen uygun	Uygun	Tarafsız	Uygunsuz	Kategori 1	40	20	10	30
Kategori	Tamamen uygun	Uygun	Tarafsız	Uygunsuz																																															
Kategori 1	40	20	10	30																																															
Kategori	Tamamen uygun	Uygun	Tarafsız	Uygunsuz																																															
Kategori 1	40	20	10	30																																															
Kategori	Tamamen uygun	Uygun	Tarafsız	Uygunsuz																																															
Kategori 1	40	20	10	30																																															
Kategori	Tamamen uygun	Uygun	Tarafsız	Uygunsuz																																															
Kategori 1	40	20	10	30																																															
Kategori	Tamamen uygun	Uygun	Tarafsız	Uygunsuz																																															
Kategori 1	40	20	10	30																																															

Değerlendirme

Konak girişi kolaylıkla algılanabilmekte ve giriş sokakla aynı kodda sağlanmaktadır. İç ve dış mekânlar aydınlık bir yapıya sahiptir. Yemek yerken aydınlatmadan kaynaklı gölgelenmeler oluşmamaktadır. Duvarlar üzerinde renklendirme, resim yazı ve grafitiler bulunmamaktadır. Islak hacime ulaşımın %50 tamamen uygun, %50 uygun değerleriyle kolaylıkla sağlandığı görülmektedir. Yapılan anket verilerinin değerlendirilmesinde restoran masa sandalyeleri konfor algısı, yerleşim düzeni ve kafe konforu açısından katılımcılarda uygun görülmektedir. İç mekânlar, dam müşteri yoğunluğu sebebiyle tefriş elemanları yerleştirilerek müşterilerin kullanımına sunulmuştur. Mekânda süs amaçlı kullanılan yöresel, otantik öğeleri, %37,5 tarafsızım, %50 uygun görülmüştür. Sohbet ederken yan masadaki sesler rahatsız etmesi durumu kullanıcı yoğunluğuna göre değişmekte olup %50 uygunsuz sonucuna varılmıştır. Arka planda çalan müzik %75 uygun olup ve çevreden gelen sesler %75 uygun verileriyle kullanıcıyı rahatsız etmemekte, mekânda yankılanma sorunu bulunmamaktadır. Mekândaki yemek kokuları kullanıcıların %37'si tarafından tamamen uygun, %37'si tarafından ise uygunsuz bulunup bir kararsızlık durumu söz konusudur.

3.4. Saklı Konak Restoran ve Kafenin Ergonomik Açısından Değerlendirmesine Ait Bulgular

Saklı Konak Restoran ve Kafeye ait anket değerlendirmesine yönelik bulgular aşağıdaki gibidir (Tablo 5).

Tablo 5. Saklı Konak Restoran ve Kafenin Ergonomik Analizine Ait Anket Değerlendirmesi

Konak Adı	Saklı Konak
Açıklama	1317 yılında Sadıkoğulları tarafından yaptırılan konak günümüze kadar çeşitli amaçlarla kullanılmıştır. 2020 yılında otele bağlı bir restoran olarak kullanımı açılmıştır. Konak Gazi Caddesi üzerinde ara sokakta yer almaktadır
Görseller	 (Şehir Fotoğraf Arşivi, 2022)
Anket Verileri	

Değerlendirme	<p>Konak girişi merdivenle sağlanmakta olup geleneksel yapısı sebebiyle bu durum %40 tamamen uygun, %40 uygun değerleriyle müşterileri rahatsız etmemektedir. Ancak çocuklu aileler sıkıntı yaşamaktadır. Konağın masa sandalye yerleşim düzeni, mesafeleri %80 tamamen uygundur. İç ve dış mekânlar aydınlık bir yapıya sahiptir. Yemek yerken aydınlatmadan kaynaklı gölgelenmeler oluşmamaktadır. Duvarlar üzerinde renklendirme, resim yazı ve grafiti gibi müdahaleler pek bulunmamaktadır. Islak hacime ulaşımın %40 uygun, %40 tarafsız olduğu sonucuna varılmıştır. Masa sandalye konfor algısı %60 tamamen uygun, yerleşim düzeni %80 tamamen uygun ve kafe konforu açısından katılımcılarda %60 tamamen uygun verilerine ulaşılmıştır. İç mekânlar, dam müşteri yoğunluğu sebebiyle tefriş elemanları yerleştirilerek müşterilerin kullanımına sunulmuştur. Bu nedenle özellikle yaz aylarında sıkışık bir masa sandalye düzenine sahiptir. Mekânda süs amaçlı kullanılan yöresel, otantik öğeleri %60 tarafsız, %40 uygun görülmüştür. Sohbet ederken yan masadaki sesler rahatsız etmesi durumu kullanıcı yoğunluğuna göre değişmektedir. Arka planda çalan müzik ve çevreden gelen sesler %40 tamamen uygun, %20 tamamen uygunsuz, %20 tarafsız, %20 uygun verilerine göre kullanıcılarda karasızlık görülmekte, mekânda yankılanma sorunu bulunmamaktadır. Mekândaki yemek kokuları kullanıcıların %40'ı tarafından tamamen uygun %40'ı tarafından ise uygunsuz bulunmuştur. Bağlantılı olduğu otel nedeniyle kullanıcı yoğunluğu gece oldukça fazladır.</p>
----------------------	--

3.5. İskender Paşa Konağı Restoran ve Kafenin Ergonomik Açından Değerlendirmesine Ait Bulgular

İskender Paşa Konağı Restoran ve Kafeye ait anket değerlendirmesine yönelik bulgular aşağıdaki gibidir (Tablo 6).

Tablo 6. İskender Paşa Konağı Restoran ve Kafenin Ergonomik Analizine Ait Anket Değerlendirmesi

Konak Adı	İskenderpaşa Konağı
Açıklama	Konak Diyarbakır suriçinde ara sokaklarda ulaşımı zor bir alanda yer almaktadır. Ancak sokaktan giriş oldukça rahat algılanmaktadır
Görseller	 <p>(Şehir Fotoğraf Arşivi, 2022)</p>

Anket Verileri

Değerlendirme

Konak girişi merdivenlerle sağlanmakta olup geleneksel yapısı sebebiyle bu durum %62,5 uygun sonucu müşterileri rahatsız etmemektedir. Konağın ferah aydınlık bir yapısı bulunmakta olup, masa sandalye yerleşim düzeni, mesafeleri %62,5 tamamen uygundur. Yapı üzerinde resim, yazı gibi müdahaleler bulunmamaktadır. Islak hacim yapıya ek olarak sonradan yapılmış olup algılanabilir bir noktada yer almakta, kullanıcılar tarafından %50 uygun görülmektedir. Yan masadaki sesler kullanıcıları rahatsız etmemekte %62,5 tamamen uygun, kullanıcı konforu açısından %50 uygun görülmektedir. Çevreden gelen sesler %50 tamamen uygun kullanıcıları rahatsız etmemektedir. Yüksek sesli canlı müzik yapılmakta ses düzeyi ergonomiyi olumsuz etkilemesine rağmen gelen müşteriler ses düzeyinden memnun olduklarını belirtmektedirler. Yemek kokuları %87,5 tamamen uygun müşterileri rahatsız etmediği görülmektedir.

3.6. Kastal Kahvaltı ve Kafenin Ergonomik Açından Değerlendirmesine Ait Bulgular

Kastal Kahvaltı ve Kafeye ait anket değerlendirmesine yönelik bulgular aşağıdaki gibidir (Tablo 7).

Tablo 7. Kastal Kahvaltı ve Kafenin Ergonomik Analizine Ait Anket Değerlendirmesi

Konak Adı	Kastal Kafe
Açıklama	Yapı ana caddeden uzakta Diyarbakır surları dokusuna uygun ara sokaklarda tarihi Cahit Sıtkı Tarancı Müzesi yanında bulunmaktadır
Görseller	 (Şehir Fotoğraf Arşivi, 2022)
Anket Verileri	

Değerlendirme

Yapı girişi %83,3 tamamen uygun olup kolaylıkla algılanmaktadır. Yapının iç mekânları loş karanlık bir yapıya sahip %50 tamamen uygun görülmektedir. Yapıda yoğun yöresel otantik öğeler ve yazılar bulunmakta %33,3 tamamen uygun, %33,3 tarafsız olup müdahaleler kullanıcılar tarafından %16,6 uygun olarak nitelendirilmektedir. Islak hacim %66,6 uygun ve kullanıcılar tarafından kolaylıkla algılanmaktadır. Masa sandalye konforu kullanıcıların %50'si uygun bulmaktadır. Masa sandalye yerleşim düzeninin yoğun olduğu gözlemlenmiş olup, katılımcıların %33'ü tarafından tamamen uygun görülürken %33'ü tarafından uygunsuz görülmektedir. Arka planda çalan müzik ve çevreden gelen sesler katılımcıları rahatsız etmemektedir. Girişte sağ tarafta konumlandırılan mutfaktan avluya yayılan yemek ve sigara kokusu %33,3 uygun, %33,3 tarafsız verileri sonucu kullanıcıları olumsuz etkilemektedir. Mekânda yankılanma sorunu bulunmamaktadır.

3.7. Sultanlar Konağı Restoran ve Kafenin Ergonomik Açından Değerlendirmesine Ait Bulgular

Sultanlar Konağı Restoran ve Kafeye ait anket değerlendirmesine yönelik bulgular aşağıdaki gibidir (Tablo 8).

Tablo 8. Sultanlar Konağı Restoran ve Kafenin Ergonomik Analizine Ait Anket Değerlendirmesi

Konak Adı	Sultanlar Konağı
Açıklama	Yapı Gazi Caddesi üzerinde ara sokakta bulunup giriş kolaylıkla algılanmaktadır
Görseller	 <p>(Şehir Fotoğraf Arşivi, 2022)</p>
Anket Verileri	

Değerlendirme	<p>Girişteki basamak kullanıcıyı rahatsız etmemekte, ancak tekerlekli sandalye ve bebek arabası kullanıcılarına sorun yaşatmaktadır. Mekân girişi %80 tamamen uygun ve kolay algılanmaktadır. Konağın ferah aydınlık bir yapısı bulunmakta, masa sandalye yerleşim düzeni, %60 tamamen uygundur. Kafede masa sandalye düzeni sıkışık olup, restoranda bu düzen konforlu düzeydedir. Konak birkaç ayrı bölümden oluştuğundan müşterilerin bir kısmı ıslak hacmi algılamakta bir kısmı ise algılayamamaktadır. Bu nedenle %40 tamamen uygun, %40 tarafsız verileri elde edilmiştir. Konak içerisinde yöresel ve otantik öğeler resimler yer almaktadır. Ankete göre bu öğeler %40 tamamen uygun ve %60 tarafsız nitelendirilmektedir. Sohbet ederken yan masadaki sesler %20 tarafsız, %40 tamamen uygun, %20 uygun olarak bir kısmını rahatsız etmemektedir. Mekânda ses düzeyi düşük bir müzik çalmakta %40 tamamen uygun bulmaktadır. Mekânda otururken yemek vb. kokular müşterileri rahatsız etmemektedir.</p>				

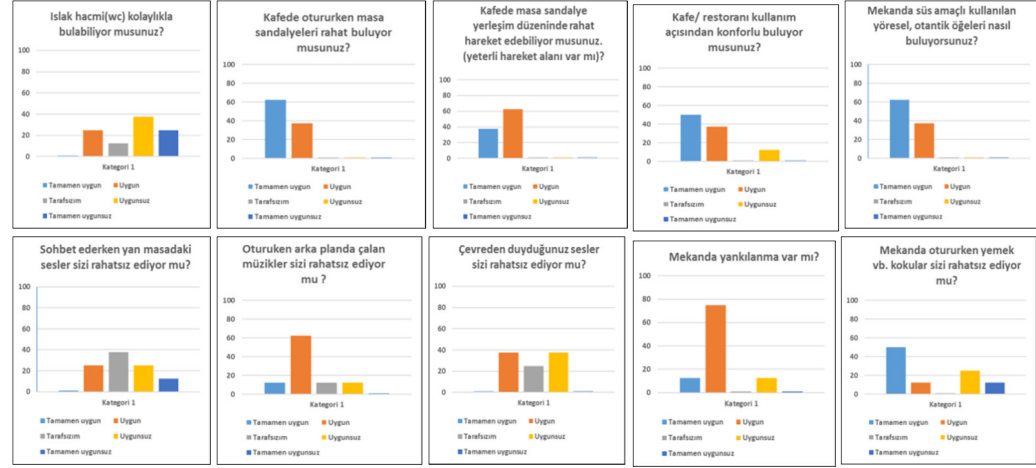
3.8. Fırın-cı Restoran ve Kafenin Ergonomik Açından Değerlendirmesine Ait Bulgular

Fırın-cı Restoran ve Kafeye ait anket değerlendirmesine yönelik bulgular aşağıdaki gibidir (Tablo 9).

Tablo 9. Fırın-cı Restoran ve Kafenin Ergonomik Analizine Ait Anket Değerlendirmesi

Konak Adı	Fırın-cı
Açıklama	Tarihi Vahap Ağa Hamamı olarak inşa edilen yapı Gazi Caddesi üzerinde yer almaktadır
Görseller	<p>(Şehir Fotoğraf Arşivi, 2022)</p>
Anket Verileri	

Değerlendirme

Tarihi bir hamamdan yeniden işlevlendirilerek restorana dönüştürülmesinden loş nitelendirilebilecek bir aydınlık düzeyine sahiptir. Bu düzey %50 tamamen uygun, %37,5 uygun olarak nitelendirilmiştir. Giriş ana cadde üzerinde olmayıp algılanamamakta olup %25 uygun, %25 tarafsız, %25 uygunsuz değerleri elde edilmiştir. Girişteki basamak çocuklu aileler için zorluk çıkarmakta diğer müşterileri rahatsız etmemekte %50 uygun görülmektedir. Yapı üzerinde renklendirme bulunmamakta olup kullanıcılar uygun görmektedir. Wc algılanamamakta %37,5 uygunsuz, %25 tamamen uygunsuzdur. Masa sandalyeler %50 tamamen uygun değeriyle konforlu bulunmakta, yerleşim düzeni ise %62,5 uygun görülmektedir. Gözlemlerde yerleşim düzeninin sıkışık olduğu açıkça görülmektedir. Bu sebeple anket verilerine göre yan masadaki sesler %37,5 tarafsız, %25 uygunsuz kullanıcıları rahatsız etmektedir. Mekânın ana cadde üzerinde olduğundan çevreden gelen sesler %37,5 uygunsuz ve müşterileri rahatsız etmektedir. Mekândaki otantik öğeler %62,5 tamamen uygun görülmektedir. Mekânda yankılanma olmamakta ve yemek kokuları müşterileri rahatsız etmemektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

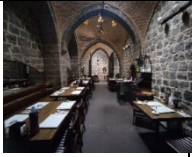
Genel olarak pencere boyutu mekân büyüklüğü geleneksel yapıları sebebiyle ergonomik sorun teşkil etmemektedir. Tüm yapılarda alan yetersizliği sebebiyle dam, eyvan, oda, avlu gibi mekânların tefriş elemanları eklenerek oldukça yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle yaz aylarındaki yoğunluk sebebiyle masa sandalye yerleşim düzeni sıkışık. Bu sebeple yan masadaki sesler kullanıcıyı rahatsız etmektedir. Yöresel ve otantik öğeler kullanıcılar tarafından beğenilmektedir. Geleneksel evlere yapılan resim, yazı, grafi, renklendirme gibi olumsuz müdahaleler kullanıcılar tarafından görsel uygunluğu ergonomik görülmüştür. Günümüzde oldukça popüler bir hale gelen aydınlık düzeyi düşük loş ortamların tasarlanmasının etkisi işlevlendirilen Diyarbakır geleneksel evlerinde de görülmektedir. Yapılar mekan sahipleri tarafından aydınlık düzeyi azaltılarak loş mekanlara dönüştürülmesi kullanıcıyı ergonomik olarak rahatsız etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Kafelerdeki masa sandalyeler kullanıcılar tarafından ergonomik bulunmamakta, restoranlardaki masa sandalyeler ergonomik bulunmaktadır. Yeme içme esnasında gölgelemenin oluşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bazı mekanlarda sigara kokusu bazılarında ise mutfakın konumu sebebiyle yemek kokusu oluştuğu bunda kullanıcı konforunu bozduğu sonucuna varılmıştır. Genel olarak kullanım konforu açısından kafe ve restoranlar uygun bulunmuştur. Geleneksel evlerin yapısı sebebiyle yankılanma sorunu yaşanmadığı gözlemlenmiştir. Ankete katılanların büyük çoğunluğu yeniden işlevlendirilen geleneksel mekanları tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Alan çalışmasına ait genel değerlendirme tablosu ve mekana ait ergonomik olumsuzlukların değerlendirildiği tablo aşağıda gösterilmiştir (Tablo 10).

Tablo 10. Fırın-ci Restoran ve Kafenin Ergonomik Analizine Ait Anket Değerlendirmesi

Yapı Adı	Özgün Fonksiyon	Güncel Fonksiyon	Mevcut Yapının Durumuna Ait Görüntü	Mekân Ergonomisi İncelenmesi (1.Olumlu 2.Olumsuz)	Mekâna Ait Ergonomik Olumsuzluklar	Olumsuzlukların Düzenlenmesine Yönelik Öneriler
Tarihi İncir altı Konağı	Ev	Kafe		Otantik öğeler uygun görülmüştür. Mekânda yemek vb. kokular uygunsuz görülmüştür.	Kafede masa sandalye yerleşim düzeni %66,6 uygunsuz. Mekânda otururken yemek vb. kokuları %50 uygunsuz.	Yaz aylarında mekânın m ² si yoğunluğu kaldıramamaktadır. Ve mutfak konumu yeniden düzenlenmelidir.
Saray Kapı Kahvaltı Cafe	Ev	Kafe		Duvar renklendirme, resim ve grafitiler uygun görülmektedir. Masa sandalye yerleşim düzeni uygunsuz görülmektedir.	Kafede masa sandalye yerleşim düzeni rahat %37,5 uygunsuz.	Yaz aylarında mekânın m ² si yoğunluğu kaldıramamaktadır.
Diyarbakır Evi Kahvaltı Kafe	Ev	Kafe		Giriş kolay algılanmaktadır. Mekânda yemek vb. kokular uygunsuz görülmüştür.	Kafede masa sandalye yerleşim düzeni %50 uygunsuz. Sohbet ederken yan masadaki sesler %50 uygunsuz. Mekânda yemek vb. kokular %37,5 uygunsuz görülmüştür.	Yaz aylarında mekânın m ² si yoğunluğu kaldıramamaktadır ve mutfak konumu yeniden düzenlenmelidir.
Saklı Konak	Ev	Restoran		Masa sandalye yerleşim düzeni uygun görülmekte. Girişte bulunan basamaklar müşterileri rahatsız etmektedir.	Merdiven, basamak yüksekliği %40 tarafsız. Mekânda yemek vb. kokular %40 uygunsuz görülmüştür.	Girişte bulunan basamaklara mimari çözümler bulunmalı, mutfak konumu yeniden düzenlenmelidir.
İskender Paşa Konağı	Ev	Restoran		Masa sandalye yerleşim düzeni uygun görülmektedir. Mekâna ulaşım zorlanılmaktadır.	Girişin doğru algılanması ya da kolaylıkla bulabilmesi %25 uygunsuz %25 tamamen uygunsuz.	Ana cadde üzerinde mekâmı bulmaya yönelik yöntemler artırılmalıdır.
Kastal Cafe Kahvaltı	Ev	Kafe		Mekândaki yöresel otantik öğeler uygun görülmektedir. Masa sandalye yerleşim düzeni uygunsuz görülmektedir.	Kafede masa sandalye yerleşim düzeni %33,3 uygunsuz. Mutfaktan avluya yayılan yemek ve sigara kokusu %33,3 uygun, %33,3 tarafsız.	Yaz aylarında mekânın m ² si yoğunluğu kaldıramamaktadır ve mutfak konumu yeniden düzenlenmelidir.

Tablo 10 Devamı

Sultanlar Konağı	Ev	Restoran		Masa sandalyeler konforlu nitelendirilmektedir Islak hacmi algılamada sorun yaşanmaktadır.	Islak hacmi(wc) kolaylıkla bulabiliyor musunuz? %40 tarafsızım	Kafe ve restoran olarak birden fazla bölümden oluşması sebebiyle yaşanan ıslak hacim sorun nedeniyle giriş yakın zemin katta uygun bir konuma alınmalıdır.
Fırıncı	Hamam	Restoran		Mekândaki yöresel otantik öğeler uygun görülmektedir. Giriş algılanmamakta ve çevreden gelen sesler rahatsız etmektedir.	Giriş doğru algılayabiliyor musunuz/ kolaylıkla bulabiliyor musunuz? %25 uygunsuz %12,5 kesinlikle uygunsuz Islak hacmi(wc) kolaylıkla bulabiliyor musunuz? %37,5 uygunsuz Çevreden duyduğunuz sesler sizi rahatsız ediyor mu? % 37,5 uygunsuz	Ana cadde üzerinde bulunan camekânlar içerinin görülmeyeceği şekilde yeniden düzenlenmeli ve uygun yönlendirilme levhaları eklenmelidir. Islak hacim konumu da yeniden düzenlenmelidir.

Son yıllarda özellikle kadınlar başta olmak üzere, dışarıda bir işte çalışmaları nedeniyle, kafe ve restoranlara gereksinim giderek artmaktadır. Bunun sonucu yemek ihtiyacını karşılayacak çok sayıda ve çeşitte restoran ve kafeler açılmıştır. Bugün artan restoran çeşidine ve ihtiyacına en iyi cevap verebilecek ideal bir restoran tasarımı önermenin imkânsızlığı da ortadadır. Bunun için her restoranın çevresel koşullarına, bulunduğu yere, restoranın çeşidine, müşteri kapasitesine, müşteri profiline, müşteri memnuniyeti, personelin sağlığı, güvenliği ve verimli çalışabilmesi amacıyla bu işte uzmanlaşmış, bilgili, deneyimli ve yaratıcı gibi özellikleri olan bir ekip tarafından restoran ve restoran mutfağının tasarlanıp inşa edilmesi gerekmektedir. Mevcut bilgi, teknik ve teknolojik düzeyle, bu işin uzmanlarından oluşmuş bir ekibin, titizlik göstererek ergonomik düzenleme ve ergonomik kriterler çerçevesinde, müşteri ve personel memnuniyetini ön planda tutan, iyi tasarlanmış, işlevsel, hoş görünümlü, güvenli, temiz, iyi bir organizasyona sahip bir kafe ve tasarlayıp inşa etmesi mümkündür.

KAYNAKÇA

- Ahunbay, Z., (2011). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, YEM Yayın, İstanbul.
- Akın, G. ve Gültekin, T. (2015). Günümüz Restoran Tasarımında Kriterler. Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi 3(3), ÖS: Ergonomi2015, 251-258.
- Aykal, F. D. ve Günyel, B., (2010). Diyarbakır Çocuk ve Gençlik Merkezinin Ergonomik Açından Değerlendirilmesi, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 9, Sayı 32, 254 – 268.
- Berkup, S. B., (2015). Sosyal Ağlarda Bireysel Mahremiyet Paylaşımı: X ve Y Kuşakları Arasında Karşılaştırmalı Bir Analiz, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.
- Chapanis, A., (1996). Human Factors in Systems Engineering, John Wiley & Sons

Duran Sağocak, M., (2016). Ergonomik Tasarımda Renk, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, Volume 6, Issue 1, 2005, 77 - 83.

Halaç, H. H., ve Alemdar, E. E., (2019). Coğrafi İşaretlerin Yeniden İşlevlendirmeye Katkıları: Bolu Yukarı Taşhan, Journal of Academic Value Studies, Vol:5, Issue:4; pp: 609-622 (ISSN:2149-8598).

Karwowski, W. (2005). Ergonomics and human factors: the paradigms for science, engineering, design, technology and management of human-compatible systems. Ergonomics, 48(5), 436-463.

Özkum E., (2011). Doğal ve Yapay Aydınlatmanın İnsan Psikolojisi Üzerindeki Etkileri, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Özsavaş, N., (2016). İç Mekân Tasarımında Renk Algısı, SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, Cilt 9, Sayı 18, 449 – 460.

Özyılmaz, H., (2017). Geleneksel Diyarbakır Evlerinde Toplumsal Yapıya Bağlı Gelişen Fiziki Değişimler, Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Mühendislik Dergisi, Cilt 8, Sayı 2, 371 - 382

Pallasmaa, J., (2018). Tenin Gözleri-Mimarlık ve Duyular, Yem Yayınları, İstanbul, s: 50.

Diyarbakır Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Verileri, (2016).

URL 1: <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/diyetisyen-seba-saritepe/renkler-istahimizi-nasil-etkiliyor-> (Erişim Tarihi: 22.01.2023)